IN MEMORIAM
ELENA VĂCĂRESCU

PERSONALITĂŢI ALE CULTURII ROMÂNE ÎN CORESPONDENŢA ELENEI VĂCĂRESCU*

GLORIA GABRIELA RADU
DUMITRA BULEI

Între numeroasele merite ale Elenei Văcărescu, semnalate atât de personalităţi ale vieţii publice româneşti, cât şi din ţara de adopţie – Franţa – sau de pe meleagurile pe unde au purtat-o misiunile încredinţate de Ţara sa, se numără şi un dar extrem de preţios, acela al unei ospitalităţi de excepţie. Puţini români de marcă, călători sau studenţi în „Oraşul luminii“ (am numit Parisul) nu treceau pe la ilustra lor compatrioată, spre a-i prezenta simpatia şi respectul ce i-l purtau – ori spre a fi îndrumaţi, cu afecţiune şi înţelegere, în planurile lor de viitor.

De cele mai multe ori, ei erau recomandaţi de cunoscuţi oameni de litere care, profitând de plecarea unor tineri la studii, în Franţa, îi trimiteau, ca pe nişte emisari, la Elena Văcărescu, rugând-o să-i aibă în grijă şi să le vegheze primii paşi într-o ţară străină lor.

„Scumpă Domnişoară Elena“, îi scria, la 3 sept. 1932, Octavian Goga, „te ştiu că eşti ocrotitoarea tuturor cari vin pe pământ cu-o picătură de lumină în ochi – Îţi recomand o fetiţă, domnişoara Sfetea, bursiera Ministerului meu, are un frumos talent pentru pian – Vine la Paris numai cu talentul, fără altă protecţie sau tovărăşie. Te rog s-o primeşti sub înalta D-tale oblăduire şi să-i acorzi aceiaşi caldă bunăvoinţă cu care ai distins pe toţi compatrioţii noştri. Respectuoase complimente şi sărutări de mâini, devotat Octavian Goga“.

Într-o altă scrisoare, poetul se adresează:

„Scumpă Domnişoară Văcărescu, Iartă-mă că te rog din nou, ca bună cum ai fost totdeauna să acorzi protecţiunea D-tale – acestor doi tineri studenţi la

* Corespondenţa cercetată face parte din FONDUL ELENA VĂCĂRESCU din Arhiva MINISTERULUI DE EXTERNE ROMÂN.

Universitatea din Ardeal, (Zoe şi Corneliu Iacob), cari fac studii la Paris, ca să aducă de-acolo spre ţară lumina şi impulsurile latinităţii. Cu dragoste şi multe aduceri aminte, vă sărută mâna devotatul Octavian Goga, 30 V 1932".

În 4 septembrie 1926, pe o hârtie cu antetul Ministerului de Interne, acelaşi îi scria Elenei Văcărescu:

„Scumpă Domnişoară, De multă-multă vreme mă gândesc să vă trimit scrisoarea mea de dragoste şi recunoştinţă, – un răvaş pe care sufletul meu îl ţese de multă vreme... O voi face în curând şi am multe de spus. Pentru moment trimit aceste rânduri ca să întovărăşască pe distinsul scriitor Camil Petrescu, – un fin intelectual, poet-prozator; unul din cei mai aleşi chinuiţi pe care vâltoarea post-belică i-a asvârlit la suprafaţă venind din adâncimi neobişnuite. Sunt convins că bunătatea d-Voastră îl va primi cu ocrotirea caldă pe care-o acordaţi tuturor care vin cu-o veste de-acasă. Camil Petrescu – veţi vedea – are multe de povestit... Vă sărută mâinile – cu respectuoase complimente Doamnei Văcărescu, a cărei mândră imagine patriarhală îmi rămâne totdeauna vie şi cu-o strângere de mână Alexandrei, devotat Octavian Goga".

Şi, în sfârşit, ultima scrisoare pe această temă, datată 15 Nov. 1927:

„Scumpă Domnişoară Văcărescu, Protectoarea sufletului românesc în toate marile lui năzuinţi, – permite-mi să-ţi recomand pe mica mea prietenă Lola Bobescu, o mare artistă. Scrisoarea mea nu are alt rost decât să-i deschidă uşa casei D-tale primitoare, recomandaţia şi-o va face singură, cu arcuşul ei. Sunt sigur că va avea sprijinul D-tale şi în viaţa noastră Lola va lăsa o dungă de lumină. Sărută mâna Octavian Goga".

Victor Eftimiu este un alt literat care, împreună cu soţia sa, actriţa Agepsina Macri, s-a numărat printre prietenii din ţară ai Elenei Văcărescu. Într-o scrisoare datată 14 februarie 1916, el o roagă:

„Domniţa mea, Iată pe excelentul nostru compatriot d. Brumărescu, creatorul decoraţiunei naţionale în interioare şi inventator cu trecut bogat şi viitor strălucit. Vi-l prezint din toată inima. Cu devotamentul, admiraţia mea şi omagii respectuoase veneratei noastre doamne Văcărescu, mă închin, Victor Eftimiu".

Pentru că Elena Văcărescu i-a facilitat apariţia pe scena prestigioasei Comedii Franceze, în câteva spectacole cu Teatrul Naţional din Bucureşti, actriţa Agepsina Macri-Eftimiu îi mulţumeşte cu multă căldură prietenei şi protectoarei sale:

(în traducere din l. franceză) „Scumpă Domnişoară, Mulţumesc, mulţumesc din toată inima! Ce fericire nesperată şi ce vis... de a putea juca câteva spectacole la Comedia Franceză!... În tot cazul, dacă acest miracol s-a împlinit, aceasta este datorită D-Voastră. Respectele mele Doamnei Văcărescu. Pentru D-Voastră călduroasele mele mulţumiri şi omagiile soţului meu. P.S. Permiteţi-mi să vă informez că sunt societară la Teatrul Naţional.

Agepsina Eftimiu".

Din scrisoarea adresată de prozatorul Ion Al. Brătescu-Voineşti, la 4 aprilie 1928 (când era preşedintele Camerei Deputaţilor), Elenei Văcărescu, se desprinde piosul respect pe care acesta îl poartă marii romance, originară de pe aceleaşi meleaguri dâmboviţene:

(în traducere din l. franceză) „... de mai bine de un sfert de oră mă aflu în faţa colii de hârtie, căutând în zadar cuvinte prin care să-mi exprim plăcerea şi onoarea pe care mi le-au pricinuit buna dvs. scrisoare. Drumul, pe care m-a angajat modestul meu talent, n-a mai fost atât de greu de urmat, pentru că el a fost deschis de ilustrul dvs. bunic şi de către dvs. înşivă. Ceea ce pot să vă spun, este că voi păstra cu sfinţenie scrisoarea dvs. pentru descendenţii mei, care îşi vor face un titlu de nobleţe din această relicvă de la marea poetă, al cărei renume a depăşit de mult graniţele ţării (noastre). Sunt profund mişcat de asocierea la urările transmise mie de venerabila dvs. mamă, veche prietenă şi colegă de pension a mamei mele, care mi-a vorbit întotdeauna cu multă afecţiune despre dânsa. Depuneţi, vă rog, din partea mea un respectuos sărut de mână şi primiţi expresia întregii mele admiraţii şi profundul meu respect. Brătescu-Voineşti".

În categoria corespondenţei cu caracter documentar, care conţine date asupra culturii româneşti şi franceze, se înscriu cele două scrisori, trimise Elenei Văcărescu din România, de la erudiţii Emanoil Bucuţa şi Horia Petra-Petrescu. Din prima, trimisă în data de 27 mai 1930, transcriem câteva fragmente:

„Stimată Domnişoară Văcărescu, Am tot aşteptat apariţia povestirei mele din urmă, „Maica Domnului de la Mare", ca să o pun pe ea să premeargă rândurilor mele... Am adaos şi o revistă pe care o editez, la Direcţia Educaţiei Poporului, ca o încercare de ceea ce poate fi la noi o publicaţie periodică de cultură... Nu m-am îndemnat să scriu până acum pentru că de câte ori am întrebat dacă scrisoarea mea te-ar fi putut găsi la Paris mi s-a răspuns negativ. Ambasadorul nostru spiritual (n.m. Elena Văcărescu) era tot pe alte drumuri ca să apere sau să îmbrace în argint

numele ţării. În scrisoarea din urmă am citit aceste rânduri: „ratific bucuros alegerea comitetului bucureştean în persoana domnului Damian Stănoiu". Iartă-mi te rog nevinovăţia: înseamnă aceasta că pot să şi liberez părintelui Stănoiu suma de 1.000 de franci francezi, pe care îi ţiu încă la dispoziţia autorului, şi că prin urmare şi comitetul Femina din Paris a ratificat recomandarea comitetului din Bucureşti?... În ce priveşte posibilitatea traducerii reciproce, gândul meu a stat de anul trecut pe loc. Spre ruşinea mea nu ştiu nici astăzi cine a fost scriitorul francez cinstit în 1929 cu premiul Femina. Izbit de acest neajuns am luat măsuri ca editorii români să-ţi trimită dumitale cele trei cărţi pe care le recomandăm în fiecare an şi ţi-aşi fi foarte recunoscător, stimată domnişoară Văcărescu, dacă s-ar putea să am şi eu de fiecare dată volumul francez premiat... Dacă dumneata ai avea să-mi mai împărtăşeşti ceva despre această nădejde, aşi fi foarte bucuros. Dă-mi voie, domnişoară Văcărescu, să te încredinţez de simţirile mele statornice de admiraţie şi respect. Emanoil Bucuţa".

Ultima scrisoare, din acest fond, care face obiectul prezentării de faţă, o vom reproduce aproape în integralitate, datorită bogăţiei informaţionale ce o conţine, referitor la viaţa culturală românească interbelică, ca şi la probleme de interes internaţional, dintre care unele de acerbă actualitate. Ea este scrisă la 12 august 1922 din Sibiu, de Horia Petra-Petrescu.

„Mult stimată domnişoară! Vin să vă aduc mulţumiri pentru vorba bună pusă la secretariatul „Societăţii Naţiunilor". Am primit unele publicaţii valoroase de ale societăţii şi mi se promit altele. Am să-mi dau osteneala să lansez ideile bune, sănătoase, în cercurile de pe la noi, militând pentru ele. Numai dacă sbuciumul sufletesc al unui Léon Bourgeois, Robert Cecil va fi priceput şi de intelectualii de pe aici, ne vom apropia popoarele, unele de altele, pentru o colaborare fructiferă (sic!). Mă gândesc să reasumez ideile fundamentale ale „Societăţii Naţiunilor" într-o broşurică de 30-40 pagini... Este în interesul nostru al tuturor... Cu poşta de astăzi primiţi revista „Transilvania" din Sibiu, de la anul nou 1922 până în ziua de astăzi... veţi da peste o întreagă serie de articole privitoare la Franţa. Cele mai multe sunt scrise de prof. Arbore, de d. Georgescu şi de mine... Acum s-a urcat preţul abonamentelor pentru streinătate şi nu (se) mai poate abona institutul. Am încercat la „agenţia generală de librărie şi de publicaţii din Paris" (Bucureşti, strada Isvor 14), care este reprezentanta cărţilor şi revistelor franceze. Ascultaţi ce preţuri îmi cere. Pentru „Revue des deux mondes" 840 de lei pe an; pentru „Mercure de

France“ 1080 de lei pe an; pentru „Revue de France“ 1325 lei; „Les Annales“ 5.25 lei numărul; „Conferencia“ 6.50 lei (...) Şi-ai vrea să informezi publicul – ai vrea să dai mai departe o idee bună, care se discută în cercurile franţuzeşti, ai dorinţa să apropii, sufleteşte, pe cei buni din Franţa, ca să le simtă şi ai noştri bătaia inimii... Nu vreau să priceapă editorii că este o chestiune *vitală* şi pentru Franţa ca să se răspândească lectura franceză în mijlocul nostru? În zece, mai curând în cinci, şase ani va avea cartea franceză cititori entuziaşti şi pe la noi, să se urmeze numai o politică raţională a cărţii... Dl. Focillon a fost pe aici şi ne-a promis pe seama „Asociaţiunii“ reviste franceze. Până acum n-am primit nimic. Ştii că guvernul francez a abonat „Academia Română“ la 8 reviste lit. (erare) franceze (şed. Acad. Rom. 17 Dec. 1920). Ar fi foarte bine dacă s-ar îngriji ca şi „Asociaţiunea noastră să primească ceva (...) Altă ideie (sic!): n-am putea primi „Les Annales“ şi „Conferencia“ în *schimb*, pentru „Transilvania“? V-ar costa o singură vorbă pe lângă doamna Brisson. La toamnă şi aşa se înfiinţează „Cercul Analelor“ (...) Am citit – ca să trec la altă temă – în timpul din urmă o carte interesantă: „Chestiunea de naţionalitate“ de baronul Eötvös, în trad. rom. de Sever Bocu. Cartea aceasta va fi bine să o citiţi şi dv. Baronul Eötvös a fost unul din întemeietorii Ungariei moderne. Spirit larg, de o cultură vastă şi totodată şi om de inimă – dorea o colaborare cu naţionalităţile. Pricepea că este *peste putinţă* maghiarizarea cu forţa şi aducea argumente plausibile împotriva poftei de boa constrictor a şoviniştilor. Durere – n-a fost ascultat. Cartea amintită este scrisă în 1865, problemele ei sunt tratate astfel, încât aţi putea prea bine să vă folosiţi de multe pasagii când ar trebui să apăraţi punctul de vedere românesc la Soc. Naţiunilor. Un singur citat, care Vă va lămuri de ce insist să citiţi cartea: „... nobilimea, mai ales nobilimea avută, a aparţinut în mare parte naţionalităţii maghiare şi şi'ntre clasele, cari după stările lor au fost împărtăşite cu privilegii nemţeşti, anumite naţionalităţi au fost reprezintate cu un număr mai mic. Supremaţia naţionalităţii maghiare asupra celorlalte nu s-a bazat deci pe legi, dar de aceea nu mai puţin a ezistat; şi dacă ne gândim mai ales la împrejurările urbariale dinainte de 1848 trebue să recunoaştem, că locuitorii nemaghiari ai patriei au ocupat astfel de situaţie, care a lăsat multe amintiri amare după sine“. (pg. 81) O declară Eötvös, ungurul, în 1865! Dar a urmat 1879 cu legea de maghiarizare a şcolilor, când un Mocsàny a trebuit să demisioneze din postul de preşedinte al partidului 48-ist, fiindcă a spus aceleaşi adevăruri... Dacă aţi avea nevoie de material în privinţa aceasta Vă stau bucuros la dispoziţie. Tocmai vreau să scriu un articol arătând cum martirul sas St. Ludwig Roth, împuşcat în 1849,

pretindea în 1842 dela unguri şi saşi: daţi drepturi poporului românesc! Ardealul este românesc – ori vreţi, ori nu vreţi! Iubirea să fie chitul, care să ne lege deolaltă! – Iarăş un glas, care n-a fost ascultat. Acum „historia" să nu fie „magistra vitae"? Să domnească şi de aici înainte absurdul? Citesc pe Gide: „Institutions de progrès social", carte costisitoare, procurată cu mare greu, şi văd câte lucruri minunate s-ar putea plăsmui de ar dispărea şovinismul naţional. Vă sărut mâinile şi vă urez tot binele: Horia Petra Petrescu". În anexă, scriitorul detaliază articolele pe care le-a publicat, în vederea colaborării cu Franţa:

1. *Cum sunt organizate bibliotecile publice din Franţa* (în revista „România viitoare", an. I, nr. 8-9, 1921)

2. *Ceva despre muzeele franceze*. Părerile lui Robert de la Sizeranne. Parisul. (în revista „Cosânzeana", a. VI, nr. 5, 1922) cu ilustr.

3. *Confedariţia lucrătorilor intelectuali din Franţa*. (în „Patria", 1 mai 1921)

4. *Cultura franceză în Ardeal*. (în „Patria", nr. 57, 1919)

5. *Pentru cartea franţuzească în Ardeal*. (în „Înfrăţirea", Cluj, nr. 198, 1921)

6. *Pentru scrisul francez*. (în „Înfrăţirea", foileton, nr. 390, dec. 1921)

7. *Falimentul iubirii*. (Amintiri din Notre Dame, Paris) (rev. „Evoluţia", Cluj, a. I, 3, 15 Dec. 1921)

8. *Spiritul de înegrire*. (A propos de un art. de Marcel Prévost şi Régnier) („Cosânzeana", nr. VI, 7-15 Apr. 1922)

9. *Gânduri pe pământ udat cu sânge*. (Amintiri din Reims) (Publ. foil. „Telegraful român" nr. 12, 1921, Sibiu, şi „Rev. copiilor şi a tinerimei", Bucureşti, a, IX, 15, 14 Apr. 1921)

10. *Criza cărţii franceze*. (Nu este numai la noi aşa ceva) („Înfrăţirea", Cluj, nr. 199, Apr. 1921)

11. *Din timpul de transiţie*. (Foil. „Înfrăţirea", nr. 209, Apr. 1921 – coment. art. d-nei Ad. Brisson, Yvonne Sarcey)

12. *Cultul neadevărului*. (Art. de fond „Înfrăţirea", nr. 200, 18 Apr. 1921, comentarul unui caz petrecut în Elveţia – bârfelile contra cavalerismului francez)

13. *Un chestionar de actualitate* (d-na Brisson în „Les Annales". Art. de fond „Telegraful român", nr. 59, 1921)

14. *Merinde sufletească*. (Comentar „Les Annales" – citite după răsboiu în Praga – „Revista copiilor şi a tinerimei", nr. 10, a. IX, 1921)

15. *Un preot* (misionar în Paris), *francez, apostol al binelui*. (Foil. în „Telegraful român", nr. 8, 1921)

16. *Cea mai mare forţă a lumii.* (După „Je suis tous“ şi „Les Annales“ – d-na Brisson) (Foil. în „Patria“, nr. 265, 1921)

17. *Un scriitor şi un editor.* (V. Hugo) (în rev. „Transilvania“, a. LI, 1920, nr. 1)

18. *Jean de la Fontaine.* (biogr.) (tot acolo, 1921, nr. 3)

19. *Reviste franceze de seamă.* (tot acolo, 1921, nr. 5)

20. *Din viaţa culturală franceză.* (tot acolo, 1921, nr. 6)

21. *„Cyrano de Bergerac“* în trad. rom. (tot acolo, 1921, nr. 4)

22. *Pentru iubire între oameni.* (art. D-nei Brisson) („Transilvania“, 1922, nr. 1).

DES PERSONNALITÉS DE LA CULTURE ROUMAINE PRÉSENTES DANS LA CORRESPONDANCE D'HÉLÈNE VACARESCO

– *Résumé* –

Il s'agit des lettres recues par notre compatriote Hélène Vacaresco des écrivains et des artistes roumains. Parmi eux on peut citer Octavian Goga, Emanuil Bucuţa, Victor Eftimiu, Horia Petra Petrescu et l'artiste Agepsina Macri-Eftimiu. On voit dans ces lettres la grande qualité d'Hélène Vacaresco de parfait amphitryon, de protecteur désinteressé anvers les Roumains venus à Paris pour étudier.